Mateu Morral i aquells temps

El llibre d'Eduard Masjuan sobre l'anarquista nascut a Sabadell és també un intent per entendre la polarització social i el paper de l'individu dins de la història

JOSEP M. BENAUL BERENGUER

1/ Els que tenim una certa edat, una part de la memòria històrica, en el sentit literal del terme, ens l'ha proporcionada la família. A mi de Mateu Morral, me'n van parlar a casa. I de manera singular la meva iaia paterna que es va casar aquell 1906 de l'atemptat de Madrid. Llavors no vivia a Sabadell, però aquell va ser un esdeveniment de gran abast i ho recordava molt bé. En canvi, no crec que se'ns esmentés a l'escola.

2/ Crec que tractar Morral amb un cert rigor és necessari i oportú. I així s'ho ha plantejat l'Eduard Masjuan, que defineix dos objectius del llibre: explicar Morral i entendre la polarització social a Sabadell. Situar, per tant, l'individu en el seu context. Tanmateix, el llibre va més enllà d'aquests dos propòsits declarats.

El cas Morral és un bon exemple per pensar sobre el paper de l'individu a la història. En aquest cas de l'individu que va voler obrir el pas a la revolució mitjançant dos actes terroristes. Les bombes, la de 1905 (París) i, sobretot, la de 1906 (Madrid), el van convertir en un personatge notori. Però, aquest llibre ens mostra que va ser més que això.

El cas invita a reflexionar sobre la relació entre les forces objectives, els processos socials, i l'individu. Això és el que, de fet, fa l'autor, quan situa els anys formatius de Morral en el context social de Sabadell i intenta desentranyar com va incidir el medi en la formació d'una personalitat.

L'attentato di Mateo Morral / CARLO MALATO

Una altra qüestió, també pertinent, és l'abast de les accions de l'individu en la història. En aquest cas, parlem d'accions espectaculars, dos atemptats contra el rei d'Espanya. Certament que Morral pretenia que aquests atemptats obrissin les portes d'una revolució social i els duia a terme com a membre d'un grup més ampli o com a partícip d'un moviment conspiratiu i revolucionari, com li vulgueu dir. Però, ell hi tenia un protagonisme decisiu i en la bomba de 1906 gairebé exclusiu. Fem per un moment una conjectura prou factible: que hagués encertat l'atemptat i que després no s'hagués produït cap revolució. Mort Alfons XIII el 1905 o el 1906, hauria estat diferent la història? Hi hauria hagut l'aventura militar de Marroc? Hauríem tingut la Setmana Tràgica? Hauria estat diferent l'evolució final del règim de la Restauració? No ho sabrem mai.

És important d'assenyalar que resulta difícil de fer la història d'un individu estigmatitzat, i Mateu Morral ho va ser especialment per la seva família i per les forces vives de la ciutat. L'anatema està al darrere de l'escassetat de fonts. Hi ha períodes sobre els quals tenim un únic testimoni documental (el cas d'Alban Rossell sobre la infantesa o sobre determinades activitats de joventut a Sabadell); no hi ha papers familiars; es van perdre fins i tot documents personals del procés de 1906; i, molt pocs, entre els qui l'havien conegut, van deixar testimonis escrits. Un dels mèrits del llibre, i no el menor, és haver trobat i recollit el màxim possible de documentació sobre un personatge maleït.

3/ Em voldria centrar, però, en el que l'Eduard Masjuan tracta amb especial atenció, tot i que encara queden aspectes oberts, com és la relació entre l'individu i la societat sabadellenca.

Primerament, pel que fa a l'entorn immediat, hem de reconèixer que la figura paterna, en Martí Morral Badia, és molt singular, inusual, entre la burgesia sabadellenca. L'ascens de la família és molt corrent: el pare, Jaume Morral Costa, cunyat i soci de Josep Badia Juncà, és el forjador de la família burgesa, com ens va explicar Roser Galí en un article a *Arraona* (25, 2001) sobre els Badia. En Martí és un burgès de segona generació: tot i que no sabem quin era el seu nivell patrimonial, gosaria dir que no estava en el *top ten* local. Això sí, la família confirma la llei de les tres generacions empresarials, ja que el negoci el va tancar Facundo Morral Roca, si bé als anys trenta, també hi va treballar, fins a l'esclat de la guerra civil, el fill d'aquest, en Rolf Morral.

Tornant al Martí, era atípic, ja que era un burgès republicà. N'hi havia d'altres, però tampoc gaires. I menys encara que tinguessin una certa activitat pública, que, d'altra banda, tampoc va ser molt notòria. I no crec que cap altre burgès sabadellenc estigués subscrit, com ell, a revistes anarquistes.

La personalitat resulta força singular per altres conceptes. Des del punt de vista empresarial en sabem poc de la seva filatura, que, segons Masjuan, va modernitzar amb l'ajut decisiu de

LA VANGUARDIA ESPAÑOLA

BARCELONA - 1
Jueves, 1 de marzo de 1973

Redacción y Admón: PELAYO, 38
Teléfono 223-63-00 (20 líneas)
Precio de este ejemplar: 6 ptas.

FUNDADORES: DON CARLOS Y DON BARTOLOME GODO

Año LXXXIX - N.º 33.197

Funerales por el alma de S. M. don Alfonso XIII

Su Excelencia el Jefe del Estado, acompañado por el Príncipe de España, los ministros del Gobierno y otras personalidades, a su paso por el patio de los Reyes en dirección al templo del monasterio de San Lorenzo del Escorial, en donde ayer se celebró un funeral por el alma de Su Majestad don Alfonso XIII en el XXXII aniversario de su fallecimiento

Funerals per Alfons XIIII / LA VANGUARDIA

Mateu. Una cosa que el fa remarcable és que va protagonitzar un intent de diversificació d'inversions cap a les construccions mecàniques, encara que el resultat va ser fallit. Si considerem l'educació que va proporcionar als fills, és realment excepcional. En algunes de les referències penjades a la xarxa sobre Mateu Morral, a més de donar-li el títol d'enginyer, s'afirma que era corrent entre la burgesia enviar els fills a estudiar a l'estranger. Des d'aquí, sabem que no ho era gaire, de corrent. No era del tot excepcional, però tampoc comú. I en aquest cas hi van anar dos fills, ell i el seu germà Facundo. I menys ho era encara educar els fills en una escola on la religió era opcional. I no crec que ningú més de Sabadell hagués enviat una filla a l'Escola Moderna.

La infantesa i la primera adolescència de Mateu foren una mica turmentades. No sabria dir si això era tan rar en aquella època. En tot cas, aquest infant poc o gens estimat per la mare, rebutjat fins i tot, sembla envoltat d'una aurèola de fulletó vuit-centista.

4 / Un altre aspecte és la relació de Mateu Morral amb l'obrerisme i l'anarquisme locals. El llibre deixa molt clars els elements de connexió amb altres àcrates sabadellencs, de de Jaume Sallent, a Alban Rossell, a Josep Miquel, a Teresa Claramunt, etc. En canvi, les relacions amb l'obrerisme local, tot i quedar també paleses, deixen més qüestions obertes, que m'inviten a fer-hi alguns comentaris.

Primer de tot, quan parlo d'obrerisme local em refereixo a una organització més àmplia que la que tenien els anarquistes convençuts, més o menys organitzats. L'Obrera estava dirigida, a partir de la dècada de 1890, per gent que compartia les idees anarquistes, però que tenia, a més d'objectius revolucionaris de gran abast, altres de més limitats, com és la millora de les condicions de treball i l'enfortiment de la capacitat de resistència dels treballadors. Només cal veure el reglament de la Federación Obrera Sabadellense de 1898.

Morral, se'ns diu, finançava *El Trabajo*, l'òrgan de la FOS, tot i que no hi ha més precisió; hi va escriure en alguna ocasió, però no sembla que hi tingués una activitat permanent; va col·laborar ocasionalment en alguna tasca administrativa a la FOS; el trobem en la vaga de 1902, que a Sabadell va tenir un caràcter violent.

Però hi ha altres facetes de la seva activitat, que, després de la lectura del llibre, m'han fet la impressió que són les predominants. Crec que Morral actua sobretot com un anarquista convençut; no li interessa gaire el sindicalisme o el considera secundari; li interessa sobretot la revolució immediata; té la impaciència característica dels molt convençuts. Edita molt aviat un full volant dedicat a Angiolillo, l'assassí de Cánovas del Castillo. Proposa cops de mà com ara el segrest de la direcció del Comitè de Defensa Social de Barcelona. Després se'l veu interessat a formar una mena de comuna. Pensa fins i tot a emigrar a una comuna anarquista a Califòrnia. Del sindicalisme revolucionari francès li interessa més l'adjectiu revolucionari, que no pas la pràctica del substantiu. És a dir, li atrau més la idea de la vaga general com a forma de revolució que no l'organització pacient feta a base d'aplegar més i més treballadors a partir de l'acció sindical. La intensitat de la creença, sobretot en els moments de màxima dificultat en la lluita, podia ocasionar algunes expressions d'alteritat, d'una certa incomprensió vers aquells que havien de ser els protagonistes i màxims beneficiaris de l'emancipació social; justament perquè aquests no es comportaven d'acord amb les certeses dels molt convençuts i, per tant, no les ratificaven. Això m'ha portar a recordar la convocatòria impresa d'un míting, el 1903, signada per Jaume Sallent per tal que en fos autoritzada la distribució, però que podria haver estat redactada pel mateix Morral, amb qui —com ens mostra el llibre— hi mantenia una estreta relació. Crec que el full volant expressa amb claredat aquesta mena de distanciament, d'estranyesa dels que ja estan en possessió de l'ideal:

Morral actua com un anarquista convençut: no li interessa gaire el sindicalisme, que considera secundari, i es preocupa sobretot de la revolució immediata

> *Teatro Euterpe. Reunión de Propaganda Sociológica para el sábado 4 del corriente, a las 9 de la noche.*
> *¡Trabajadores: máquinas de producción, depósitos de ignorancia, balijas* (sic) *de amargura! Sacudid vuestra apatía; entrad en la vida de la lucha; interesaos en vuestras penas; revolucionaos.*
> *La reunión a la que se os convoca es para iniciaros en la buena nueva. ¡Acudid! Se admitirá la controversia.*
> *¡Trabajadores, amigos nuestros, no faltéis!*
> *Salud y Anarquía*
> *La Comisión*

Morral no va ser un terrorista a la Ravachol (personatge que va fascinar a alguns sabadellencs, que van publicar dos periòdics titulats *Ravachol* i *El Eco de Ravachol*), és a dir, individualista o nihilista, però la pràctica anterior i la impaciència l'aboquen a l'acte de terror. No s'ha d'oblidar, a més, que els anys que suc-

ceeixen a la vaga de 1902 són de dificultats per a les organitzacions obreres d'influència anarquista; aquest afebliment és precisament un factor a considerar a l'hora d'explicar l'arrelament del republicanisme radical de Lerroux a Barcelona i a altres ciutats. I no oblidem que Francesc Ferrer i Mateu Morral llavors també consideraven els radicals com a elements que podien prendre part activa en la revolució.

Finalment, en la mateixa línia de les relacions entre Morral i l'obrerisme local, queda pendent saber què va passar en els rengles de la FOS després de l'atemptat de 1906.

4/ Acostem-nos ara a l'individu Mateu Morral. Resultat o no del context, es tracta d'una personalitat força singular.

Era en certa manera una mica desarrelat. No només pels problemes familiars, sinó perquè havia passat l'adolescència i la primera joventut a França i Alemanya. Va marxar amb tretze anys i en va tornar amb dinou. No va poder mantenir les poques amistats infantils. Més aviat, en va refer algunes quan va tornar.

La formació a l'estranger el diferenciava dels seus coetanis: li proporcionava una visió més àmplia i segurament gaudia d'una preparació superior. Però, alhora, això mateix li havia de fer veure amb una lent d'augment —per simple comparativa— els mals de la societat sabadellenca i catalana. Potser això també el va fer més impacient.

Un altre motiu de desarrelament, de contradicció: com fer de fill de l'amo i alhora ser un revolucionari? Perquè, quan va tornar no va ser només el fill de l'amo, sinó que en va fer; és a dir, portava la fàbrica amb el pare, com hereu que havia esdevingut. No tenim en aquest època, abans de la Guerra Civil diria jo, cap altre cas similar a Sabadell. La contradicció no se soluciona fins a la ruptura, però llavors el desarrelament familiar esdevé total.

La formació a l'estranger li va proporcionar una visió més àmplia però alhora li havia de fer veure amb una lent d'augment els mals de la societat catalana

La ideologia de Morral no era tanmateix elemental, sinó que, com ens mostra Masjuan, estava atent a molts aspectes del "problema social": l'adhesió al neomalthusianisme, del qual n'esdevé un dels primers promotors a Espanya; l'atenció que presta a l'antimilitarisme; l'interès pel teatre d'agitació social; la preocupació pel paper emancipador de l'escola lliure; etc.

Hi ha una altra singularitat que pot semblar anecdòtica, però que fa d'ell una mena de pioner: el Morral motorista, propietari i usuari d'una de les primeres motocicletes de Sabadell. Segurament havia conegut el giny a Alemanya. Ignoro quantes n'hi havia llavors a Catalunya i probablement era l'única a la ciutat. Anècdota, però ens confirma el seu interès per les noves tecnologies i ens mostra una personalitat decidida, valenta i agosarada.

Cadàver de Mateu Morral / LA CAMPANA DE GRÀCIA, 01/06/1906

De les seves relacions amb les dones en sabem poc. Masjuan desmunta tota la interpretació del Morral despitat per la Soledat Villafranca. En canvi ens fa aparèixer altres relacions, l'Olga Brandt i la Nora Falk. Relacions lliures, tampoc no habituals a l'època. Nora Falk, nihilista russa, arribada a París després de la revolució de 1905 i connectada des de la capital francesa amb Francesc Ferrer a Barcelona, em sembla un personatge que mereix ser retrobat. L'abast del terrorisme anarquista a Espanya, i no diguem en altres llocs de l'Europa occidental, empal·lideix en comparació amb el rus, de tradició populista. D'altra banda, a diferència d'aquí, era molt remarcable la participació en les accions terroristes. Masjuan ens explica que l'historiador nord-americà Paul Avrich va fer cerques, per encàrrec de Rolf Morral, sobre aquesta dona. Al marge que el nom fos autèntic, potser caldria esbrinar-ne més en els rengles del populisme i dels Socialistes Revolucionaris, ja que el mateix Avrich explica que l'anarquisme rus va ser ben poca cosa fins el 1905 i que es va nodrir fonamentalment de socialistes revolucionaris desenganyats. En tot cas em sembla un personatge digne d'historiar i, si no pot ser, de novel·lar.

Totes aquestes singularitats no fan de Morral un nihilista, un individualista, perquè ell formava part d'un moviment i creia en una revolució social, però sí que l'abocaven al combat radical, del petit grup d'acció i finalment de l'acte pràcticament individual. De fet, el Morral que ens presenta Masjuan d'octubre de 1904 a maig de 1906, quan va fer l'atemptat a Madrid, amb l'intermedi de la bomba de París, el 1905, és la d'un revolucionari "full-time", professional. I és aquesta opció, que difícilment podria ser d'una altra manera, la que provoca la ruptura

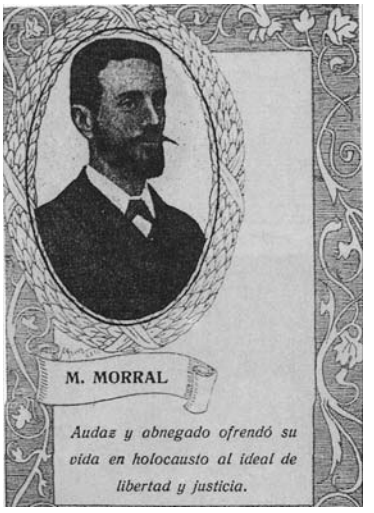

Targeta postal anònima (1920-1930)

definitiva amb la família.

5 / Acabo. Què hauria passat si l'atemptat de Morral hagués reeixit? És senzill de dir: no ho sé. Novament, com expressava a l'inici, se'ns planteja la relació entre l'individu i els processos socials. Aquests, justament pel seu abast, haurien seguit en marxa. Però haurien estat iguals amb un altre rei? Només podem historiar el passat que ha passat. Hauria estat la mateixa, la deriva militarista de la monarquia, de la llei de jurisdiccions de 1906 als efectes del desastre d'Annual de 1921, fins al pendent final cap al cop de 1923? Hauria un altre rei interferit igualment en els assumptes militars o hauria promogut una "camarilla" de militars com va fer Alfons XIII? Hem de recordar la postura del monarca davant del fet català? No va menysprear de manera absoluta Catalunya i es va rifar aquells catalanistes que van optar per fer-li el joc durant molt de temps, fins i tot en el cop d'Estat de 1923, que finalment els va deixar ben despullats? Tot això sí que va passar i sembla indestriable d'Alfons XIII. En resum, un personatge que, per tots aquests precedents, per haver estat un puntal de forces tan obscures, té una indubtable responsabilitat en l'acumulació dels materials que es van encendre el 1936. Un rei que equivocadament ha estat representat amb una aurèola de víctima (atemptat), de sacrificat (la falòrnia que va marxar d'Espanya per evitar una guerra civil) i àdhuc de malaurat (la mort en l'exili). L'argument cau pel seu propi pes: si el 1931 havia d'esclatar una guerra civil per sostenir una monarquia, llavors aquesta és la prova que la institució ja només s'aguantava mitjançant l'exercici descarnat del monopoli de la violència per part de l'Estat. Amb tot aquest passiu, només s'entén que l'acudit de dedicar-li un carrer a la nostra ciutat fos l'expressió d'aquells que han anteposat sempre l'ordre a la dignitat dels conciutadans o del país, dels que no han vacil·lat a preconitzar la pau de la por. Una vergonya més per arrossegar. Poca cosa, si tenim en compte que Malthus torna i que el neomalthusianisme dels dies a venir podria deixar petit el dels temps de Morral. No ens posem tràgics tan aviat. Encara tenim llibres per gaudir. Entre ells, el que ha motivat aquestes línies.

Masjuan, Eduard. *Un héroe trágico del anarquismo español. Mateo Morral, 1879-1906.* Barcelona: Icària, 2009.
ISBN 978-84-9888-128-8